

1407 зустріч, 16 червня 2021 року

10. Правові питання

10.1 Європейський комітет із питань правового співробітництва (CDCJ)

Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві

Преамбула

Комітет міністрів,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її державами-членами, зокрема шляхом сприяння прийняттю спільних правил із правових питань;

враховуючи необхідність надати практичні керівні принципи для осіб, відповідальних за розроблення механізмів онлайн вирішення спорів (далі – ОВС) у державах-членах, задля забезпечення відповідності цих механізмів статтям 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ETS № 5, «Європейська конвенція з прав людини»);

враховуючи, що ці керівні принципи повинні спрямовуватися на встановлення спільної основи, а не на гармонізацію національного законодавства держав-членів;

враховуючи необхідність поважати різноманітність правових систем держав-членів;

визнаючи прогрес, досягнутий державами-членами у впровадженні механізмів онлайн вирішення спорів у свої правові системи;

ззначаючи, що розробники механізмів онлайн вирішення спорів (як державні, так і приватні) можуть бути недостатньо обізнані про те, що такі механізми повинні супроводжуватися надійними гарантіями дотримання прав людини;

підкреслюючи необхідність для держав-членів забезпечити сумісність таких механізмів із ключовими принципами справедливого судового розгляду та ефективного засобу правового захисту, що встановлені практикою Європейського суду з прав людини, зокрема принципами усного слухання й рівності сторін;

ухвалює наступні керівні принципи як практичний інструмент для держав-членів, щоб допомогти їм адаптувати роботу своїх механізмів онлайн вирішення спорів до положень статей 6 і 13 Європейської конвенції з прав людини і принципів, розроблених на їх основі в практиці Європейського суду з прав людини, і пропонує державам-членам широко розповсюдити ці керівні принципи задля їх застосування особами, відповідальними за розроблення і впровадження механізмів онлайн вирішення спорів.

Мета та сфера застосування

Керівні принципи застосовуються до механізмів онлайн вирішення спорів (ОВС), які використовують суди. Вони містять рекомендації щодо справедливої процедури, прозорості використання ОВС та вимог до слухань, особливих питань, що пов'язані з ІКТ природою механізмів ОВС, та інших питань, які не впливають із практики Європейського суду з прав людини. Керівні принципи не стосуються внутрішнього судового управління електронними матеріалами справ або альтернативних способів вирішення спорів (АВС), як-от медіація та примирення. Однак держави-члени можуть за потреби поширити їхнє застосування на АВС.

Визначення

Для цілей цих керівних принципів наведені нижче терміни мають такі значення:

i. Суд

«Суд» означає орган, який відповідає поняттю «суд» за змістом статті 6 Європейської конвенції з прав людини, тобто орган, який:

- встановлений законом;
- керується процедурою, передбаченою законом;
- вирішує питання, що належать до його компетенції шляхом винесення обов'язкових рішень;
- має повну юрисдикцію щодо справи;
- є незалежним і безстороннім.

ii. Онлайн вирішення спорів (ОВС)

«Онлайн вирішення спорів (ОВС)» означає будь-яку інформаційну технологію (ІТ) онлайн, що використовується судом для вирішення або допомоги у вирішенні спору.

iii. Штучний інтелект (ШІ)

«Штучний інтелект (ШІ)» означає сукупність наукових методів, теорій і технік, метою яких є відтворення машиною когнітивних здібностей людини.

iv. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)

«Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)» означає технології, що забезпечують доступ до інформації за допомогою телекомунікацій.

Основні принципи

1. Держави-члени повинні прагнути до забезпечення довіри і впевненості в ОВС.
2. ОВС не має створювати істотних перешкод для доступу до правосуддя.
3. Процесуальні правила, застосовні до судового провадження загалом, мають також застосовуватися до судових проваджень із використанням ОВС, якщо специфіка конкретного механізму ОВС не вимагає іншого.
4. Сторони проваджень, у яких використовується ОВС, мають бути ідентифіковані за допомогою безпечних механізмів.

Керівні принципи

Справедлива процедура

Доступ до правосуддя

1. Механізм ОВС має бути зрозумілим, доступним і зручним, щоб якомога більше людей могли ним легко користуватися.
2. Сторони мають бути поінформовані про те, як працює ОВС, як подати заяву, як стежити за ходом провадження і як отримати доступ до рішень.
3. Застосування ОВС не має бути невідповідним для сторін або надавати несправедливу перевагу одній зі сторін.
4. Механізм ОВС має бути розроблено та впроваджено відповідно до міжнародно визнаних технічних стандартів, щоб якомога більше людей могли самостійно ним користуватися.
5. Вартість судового розгляду із застосуванням ОВС не має перевищувати вартість розгляду без його застосування.

6. Необхідно повідомляти сторони про те, що їхню справу розглядатимуть із застосуванням механізму штучного інтелекту.

Рівність сторін

7. Участь у процедурах ОВС не має завдати шкоди праву особи на ефективну участь у провадженні або її праву на ефективний засіб правового захисту.

8. Процедура ОВС має забезпечувати незалежний і безсторонній судовий процес.

9. Сторони провадження, у якому застосовується ОВС, мають ознайомитися з матеріалами справи, зокрема матеріалами, наданими іншими сторонами; вони повинні мати доступ до цих матеріалів та достатньо часу й засобів для ознайомлення з їх змістом.

Докази

10. Справедливість вимагає, щоб сторонам провадження, у якому застосовується ОВС, було дозволено надавати докази у спосіб, який не ставить в невідгідне становище в порівнянні з іншою стороною.

11. Сторони повинні мати можливість представити свою позицію й оскаржити докази, надані іншими сторонами.

12. ОВС має поважати принципи юридичної визначеності та захисту легітимних очікувань сторін.

Ефективне провадження

13. Впровадження ОВС має спрямовуватися на підвищення ефективності провадження шляхом надання сторонам можливості брати участь у процесі без фізичної присутності в суді, а також настільки, наскільки це можливо, шляхом оптимізації всього процесу.

14. Технічні труднощі в роботі ОВС не мають заважати судам, навіть на короткий час, розглядати справи й виконувати відповідні процесуальні дії.

15. Якщо національне законодавство передбачає, що АВС є необхідною умовою для початку судового розгляду, зокрема із застосуванням ОВС, це не повинно невинувато затягувати процес вирішення спору або істотно збільшувати витрати для сторін.

Ухвалення рішення

16. Результати провадження із застосуванням ОВС мають бути прозорими.

17. Будь-яке остаточне рішення, ухвалене із застосуванням ОВС, має бути оприлюднене відповідно до практики Європейського суду з прав людини.

Право на обґрунтоване рішення

18. Рішення, ухвалені із застосуванням ОВС або за сприяння ОВС, зокрема рішення, ухвалені із застосуванням механізмів штучного інтелекту, повинні мати достатнє обґрунтування.

Виконання рішення

19. Самий лише факт, що рішення є результатом застосування механізму ОВС, не має перешкоджати його виконанню.

Право на судовий перегляд у справах, пов'язаних із суто автоматизованими рішеннями

20. Якщо національне законодавство допускає ухвалення суто автоматизованих рішень, повинна існувати можливість перегляду таких рішень суддею.

Прозорість використання ОВС та вимоги до слухань

Прозорість у розробленні та функціонуванні механізмів ОВС

21. Проектування й функціонування механізмів ОВС варто зробити прозорими і зрозумілими, пояснюючи їх чіткою доступною мовою.

Публічні та усні слухання

22. Застосування механізмів ОВС має гарантувати належні шляхи забезпечення громадського контролю за провадженням.

23. Застосування механізмів ОВС у судах само по собі не повинно позбавляти сторони права вимагати проведення усного слухання хоча б на одному з рівнів юрисдикції.

Інші питання прозорості, зокрема громадський контроль

24. Сторони провадження, у якому застосовується ОВС, мають бути поінформовані про будь-які потенційні конфлікти інтересів, пов'язані з роботою механізму ОВС.

25. Механізм ОВС має бути організовано так, щоб усі створювані документи, зокрема остаточне судове рішення та інші рішення або повідомлення, були складені чіткою і зрозумілою мовою.

26. Процедурні правила, застосовні до ОВС, мають бути прозорими.

27. Сторони провадження, у якому застосовується ОВС, повинні бути поінформовані про процедурні правила, застосовні до ОВС, і мати можливість доступу до інформації про них.

Спеціальні питання, пов'язані з ІКТ- природою механізмів ОВС

Кібербезпека

28. Необхідно забезпечити належний рівень кібербезпеки продуктів, послуг і процесів ІКТ, що сприяють ОВС, щоб задовольнити вимоги статей 6 і 13 Європейської конвенції з прав людини й забезпечити необхідну довіру до механізмів ОВС.

29. Рівень кібербезпеки продуктів, послуг і процесів ІКТ, що сприяють ОВС, варто вважати належним, якщо забезпечуються захисні гарантії щодо:

- несанкціонованого доступу до конфіденційних даних;
- небажаної зміни або видалення даних;
- відсутності технічної можливості доступу до системи й даних, що містяться в ній, для осіб, які повинні мати доступ;
- невизначеності щодо особи судді й інших фахівців, що беруть участь у процедурі ОВС;
- шахрайства сторін з ідентичністю.

Захист прав людини, включаючи захист персональних даних

30. Державам-членам варто оцінити вплив застосування ОВС впродовж усього його функціонального циклу на окремих осіб і соціальні групи і визначити конкретні вимоги щодо етичного та справедливого застосування ОВС й дотримання прав людини як частини проектування й роботи будь-якого механізму ОВС.

31. Використання механізмів ОВС не має порушувати права на захист даних, зокрема, де це застосовно, право на інформацію, право на доступ до даних, право на заперечення проти обробки даних і право на видалення даних.
32. Необхідно вживати технічних та організаційних заходів для забезпечення дотримання правил щодо захисту персональних даних як під час визначення засобів обробки, так і під час обробки даних.
33. Механізми ОВС повинні бути спроектовані та розроблені із застосуванням принципів захисту персональних даних за замовчуванням і за проектуванням, зокрема, через:
- впровадження технічних й організаційних заходів для забезпечення захисту персональних даних шляхом застосування, зокрема, методів анонімізації або псевдонімізації;
  - запровадження обмеження на доступ і повторне використання з боку компетентних органів, які контролюють дані.
34. Аутсорсинг технології, що використовується в ОВС, не має призводити до обробки персональних даних у комерційних цілях.

Інші питання (що не впливають із практики Європейського суду з прав людини)

Тестування, моніторинг, модернізація, дослідження та розвиток

35. Державам-членам рекомендовано виділяти відповідне державне фінансування на розроблення механізмів ОВС, які застосовуватимуться в судових провадженнях, зокрема на відповідні дослідження.
36. Простота застосування механізмів ОВС має бути достатньо перевірена перед їхнім впровадженням.
37. Судові органи, правники та інші відповідні зацікавлені сторони повинні брати активну участь у розробленні механізмів ОВС.
38. Упродовж періоду експлуатації всіх таких систем необхідно проводити постійний моніторинг і своєчасну модернізацію механізмів ОВС, що забезпечує безпеку, справедливість, ефективність і інші стандарти якості.

Підвищення обізнаності, навчання та освіта

39. Держави-члени мають заохочувати фізичні і юридичні особи до використання механізмів ОВС, зокрема інформуючи їх про існування такої можливості, про її надійність та сумісність із вимогами Європейської конвенції з прав людини.
40. Судді та юристи, а також усі учасники судового процесу мають бути обізнані про переваги й цінності механізмів ОВС і їхню відповідність Європейській конвенції з прав людини, а також іншим відповідним законам.
41. Судді та юристи, а також працівники судів повинні мати доступ до відповідного навчання з питань ОВС, яке проводять фахівці в галузі права та інформаційних технологій. Навчання має бути максимально практичним і адаптованим до потреб конкретних цільових груп.
42. Оскільки механізми ОВС не повинні обмежувати процесуальні права сторін, судді мають вміти визначати ризики, які можуть виникнути в результаті застосування ІКТ, й усунути такі ризики.
43. Юридична освіта має включати модулі, присвячені застосуванню засобів ІКТ у судах.